

Almási Tibor

A jánoszi παράκλητος-tan exegetikai kérdései

A jánoszi παράκλητος-locusok az újszövetségi pneumatológia alapjainak egyik pillérét képezik. A παράκλητος-tan a Szentléleknek Jézus Krisztussal, a tanítványokkal és a világgal való viszonyának feltárásával alapoz.

1. Jézus Krisztus és a παράκλητος

Jn 14,16

καὶ ἐρωτήσω τὸν πατέρα

Az ἐγὼ hangsúlyos (egyébként nem teszi ki a görög, vö. 18. v.: οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς). A magyar fordítás akkor helyes, ha ebben következetesen követi a görög szöveget.

János evangéliumában Jézus következetesen más szót használ a maga imádságának a jelölésére, mint az emberekére. Ez utóbbit αἰτέω- val fejezi ki (például 13. v.), az előbbi viszont az ἐρωτάω igével (például 17,9.15.20). Együtt látjuk a két szót a 16,26-ban (a különbséget a magyar fordítások nem érzékeltetik, ellentétben például az angolokkal, melyekben általában az „ask-pray” szópár áll ezen a helyen). A következetes elkülönítésnek az a magyarázata, hogy az αἰτέω ige általában koldusszegény, kifosztott alanyt feltételez, az ἐρωτάω viszont nem. (Márta persze nem olyan következetes, mint Jézus – vö. Jn 11,21.)

Bár tagadhatatlan ez a tendencia, de gyakran találkozunk kivételekkel is (például ApCsel 26,29; 1Pt 3,15; Mk 7,3.26; Jn 4,40). Azonos jelentéssel fordul elő a két szó 1Jn 5,16-ban. (A klasszikus görögben az ἐρωτάω sohasem jelenti egy kívánság feltárását, hanem mindig (mint például Jn 1,19.21.25; 9,2.15.19.21.23-ban is) egy kérdés felvetését. (A Jn 16,23-ban együtt található két ige jelentésének ilyen különbözőségét a magyar fordítások is jól érzékeltetik.)

καὶ ἄλλον παράκλητον

A παράκλητος csak a jánoszi iratokban található az Újszövetségben. Ötször fordul mindössze elő. Az evangéliumban négyszer (Jn 14,16.26; 15,26; 16,7) használja Jézus a Szentlélekre, az első levélben pedig János Jézusra egyszer (1Jn 2,1).

Jelentése: alapszava a παρακαλέω, amelynek jelentése „segítséggel, támogatással odahívni”. A παράκλησις tehát „valakinek a megsegítésére, támogatására odahívott (mellészólitott)” személy. A „vigasztaló”, „pártfogó”, „szószóló” fordítások csak egy-egy résztevékenységre utalnak. Legszerencsésebbnek talán a „segítő” mondható, mivel ezzel

nem konkretizáltuk ugyan, de éppen ezért nem is szűkítettük le a παράκλητος gazdag jelentését. Emellett sikerül vele érzékeltetnünk azt is, hogy a különféle – mindig éppen a szükségnek megfelelő – tevékenységek közös jellemzője a jó szándék.

A szó jelentésénél sokkal fontosabb az a funkció, amelyet Jézus ismertet (ezért nem foglalkozom a szó mélyebb etimológiai vizsgálatával. Lásd például Karner Károly: A testté lett Ige. Budapest, MLT, 1950. 309. o.).

ἄλλος

A παράκλητος mellett ez is egy kulcsfontosságú szó Jézus és a Szentlélek viszonyának elemzésénél, mivel az 1Jn 2,1 Jézus mondja παράκλητος-nak.

Az Újszövetségben kétféle jelentéssel fordul elő: többnyire „más”, ritkábban „másik”. Nem mindegy, hogy itt melyik jelentéssel fordul elő az ἄλλος. Hiszen ha a Szentlélek „másik” segítő, akkor a hasonlóságokra esik a szó által a hangsúly (amit viszont félreérthetetlenül kifejez a névazonosság is). A „más” viszont a névazonossággal már érzékeltetett hasonlóságok mellett jelentkező különbségekre utal inkább (vö. Mt 5,39-et a Lk 7,19-cel). A jelentésbeli differenciák eldöntésénél az articulus (névelő) segít. Ha ugyanis névelővel áll az ἄλλος, akkor „másik”-at jelent (vö. Mt 5,39; Lk 6,29; ApCsel 17,10), ha nincs előtte névelő, akkor viszont „más” a jelentése (például Jn 4,37; ApCsel 4,12).

Vizsgált szókapcsolatunkban az ἄλλος névelő nélkül áll, jelentése tehát: „más”.

Ez azt jelenti, hogy az ἄλλος a létforma, a kinyilatkoztatás módszertani és mértékbeli különbségeit, a névazonosság (παράκλητος) viszont a lényegbeli azonosságokat hangsúlyozza.

Ezeket a különbségeket és hasonlóságokat a Szentléleknek és Jézusnak a tanítványokhoz és a világhoz való viszonyában figyelhetjük meg.

2. A παράκλητος és Jézus a tanítványokkal való kapcsolat tükrében

(A Jézusra vonatkozó adatokat itt is és a következő fejezetben is főleg a Prologusból vesszük, ahol János feltűnő hasonlósággal elemzi Jézus és az emberek kapcsolatát, mint itt a Szentlelket az ember relációjában.)

ἵνα μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα

Valóban ἄλλος παράκλητος-ról van szó (vö. például 14,2-vel). Ez a mellékmondat az Atya adományának célját

(ἵνα + coniunctivus) emeli ki. Az egyedülléttől oly nagyon féltő tanítványok részére ez a „más” vonás rendkívül fontos és értékes.

Az övéi között ideiglenesen időző (vö. Jn 1,14-ben az ἔσκηνωσεν-nel) Jézus után érkező ἄλλος παράκλητος jelenlétének nem lesznek idői határai (εἰς τὸν αἰῶνα). A színoptikusok tanításához képest – amely szerint a Szentlélek csak döntő fontosságú pillanatokban szegődik Krisztus követői mellé, vö. Mt 10,19–20; Mk 13,11; Lk 12,11–12 stb. – ez egy új vonás János pneumatológiájában.

Jn 14,17

τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας

Genitivus pretiiként értékelve szókapcsolatunkat: az ἀλήθεια a πνεῦμα belső tartalmát, értékét fejezi ki. Jn 1,14 szerint Jézus πλήρης ... ἀληθείας (gen. copie); vö. még Jn 1,17. Világos tehát, hogy a πνεῦμα névadója (tehát nagyon lényeges jellemzője), az ἀλήθεια – más képpel fejezi ki János, de – ugyanilyen fontos tartalmi elem Jézus Krisztusnál is. Mindkét személy – és munkájuk is – tapasztalható valóság (ἀλήθεια) ebben a világban tanítványai között.

A földi jelenlét létformáját tekintve viszont a παράκλητος megint ἄλλος, hiszen ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο (Jn 1,14).

ὁ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν

Jézusról így szól János a Prológusban: οἱ ἴδιοι (itt még nem a megváltás, hanem a teremtés jogán, vö. a τὰ ἴδια fogalmával) αὐτὸν οὐ παρέλαβον. A két kijelentés közötti különbség (δύναται) szembeötlő. Krisztus elfogadása vagy elutasítása előzmények nélküli akarati döntésen alapszik. Az ἄλλος παράκλητος elfogadásának viszont elengedhetetlen és kijátszhatatlan előzménye Krisztus elfogadása. Aki Krisztust nem akarja, az a Szentlelket nem képes elfogadni. Krisztus nem kerülhető ki: Jn 14,6 – Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός. Itt tehát a hasonlóságon belüli differenciálódás figyelhető meg.

A κόσμος és a ὑμεῖς ellentétpárként való felállításból az előbbi jelentése kirajzolódik (részletesebben lásd a 3. fejezetben).

οὐδὲ γινώσκει

Vö. Jn 1,10: ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω (aor.). A Krisztusra rá nem ismerő és róla tapasztalatokat szerezni nem igyekvő „világ” nem jut el a Lélekkel való közösség áldott tapasztalataira sem (vö. ἄγνοω – γινώσκω párhuzam). Nem így a Krisztust hűségesen követő, vele közösséget vállaló tanítványok (ὑμεῖς γινώσκετε αὐτό). Ennek a szubjektív feltétele mellett ugyanis az objektív feltétel biztosított: ὅτι παρ’ ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται (ἔστιν).

Jn 14,26

ὁ δὲ παράκλητος

Jézus sok mindent elmondott övéinek, de a tanítványok teherbíró képességének és hitének korlátai arra készítették őt, hogy mondanivalójának egy jelentős részét a πνεῦμα τῆς

ἀληθείας-ra bízta (vö. Jn 16,12–13; illetve a revelatio progresszivitásának tényével).

Itt mondja meg először konkrétan János, hogy kit is ért az ἄλλος παράκλητος alatt (τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον).

A Szentlélek jövetele (mint ahogy személye is) megfeytetlen titkos módon kapcsolódik a Szentháromság másik két személyéhez (ὁ πέμψει ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου).

ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα

A πάντα a 25. vers ταῦτα-jához képest többet és nem mást jelent (vö. a 16,12-ben hangsúlyozott ἄρτι-t a διδάξει futurumi tényével).

A παράκλητος és az ἄλλος παράκλητος közötti tökéletes belső harmóniáról tanúskodik az újabb funkció:

καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν [ἐγώ] (Jn 14,26).

μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ (Jn 15,26).

Jézus így vélekedik: εἰ ἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής (Jn 5,31). Amikor viszont konkrét kérdés elé állítják kilétével kapcsolatban, akkor mindig válaszolt – bár néha közvetett módon (vö. Lk 7,18–23; 22,70; stb.).

A Jn 5,31-ből következik, hogy a tanúskodás nem Jézus feladata (vö. Mt 3,17; 1Jn 5,6–9; Jn 15,27).

A legállandóbb és az egyik legobjektívebb bizonyágtétel a Szentlélek részéről hangzik el. Hitelességét a bizonyágtetés alanyának és tárgyának egylényegűsége és az ebből fakadó „valóságos” ismeret szavatolja.

Jn 16,7

ἀλλ’ ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν

A személyes névmás (ἐγώ) ismét hangsúlyos (egyéb-ként nem teszi ki a görög). Én, aki ismerem az ἀλήθεια-t, én, aki magam is az vagyok (Jn 14,6). Nem hallgatom el a valóságot, mert benneteket kiemelhet a λύπη-ből (vö. 6. vers):

συμφέρει ὑμῖν

Ez a kijelentés csak a felületes szemlélet serkenti bizarr kalandra, a prioritás kérdésének felvetésére. A kifejezés igazi értelmére Jézus imája világít rá: τὸ ἔργον τελειώσας ὁ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω (Jn 17,4). Isten üdvtervének nem személyi értékrendjére, hanem bölcs időrendjére utal tehát Jézus.

3. A παράκλητος és Jézus a világgal való kapcsolat tükrében (vö. Jól 3,1–5)

Jn 16,8

καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον

κόσμος

Jánosnál a világ a tanítványok ellencsoportjaként jelentkezik (vö. Jn 14,17), és az Isten ellen lázadók összefoglaló neve.

ἐλέγξει

Gazdag jelentésű szó. A klasszikus irodalomban többek között „megszégyeníteni”, később „keresztkérdéseket feltenni”, „az elítélttel beláttatni bűnét” értelemmel bírt. Az Újszövetségben leggyakoribb jelentései: világosságra hozni, leleplezni, rábizonyítani és ezáltal beláttatni (tehát a megtéréshez szükséges alapállást megteremteni).

Az evangéliumokban csak kétszer (Mt 18,15 és Lk 3,19) fordul elő, a levelekben viszont többször is találkozunk vele (például 1Kor 14,24; Tit 1,9.13; 2,15; Jak 2,9; Júd 15).

Jézus is végezte ezt a tevékenységet, de szűkebb körben, a „szeretettek” között (ApCsel 3,19).

Ezt a beláttató, meggyőző munkát a Lélek három területen végzi a világban:

περὶ ἁμαρτίας

Természetesen a bűn kérdése az első. Nem egyes konkrét bűnökről beszél Jézus, hanem az alapbűnről (οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ), amelynek megszüntetésével elkerülhetők, illetve rendezhetők a kazuális bűnök. A céltévesztést (ἁμαρτία) a kis hajlásszög és a jó szándék állandó kísérvéjelenése miatt nem látja be az ember (vö. humánus, etikum stb.). A παράκλητος munkája nélkülözhetetlen és helyettesíthetetlen ezen a területen.

περὶ δικαιοσύνης

A δικαιοσύνη (δικαιος – δίκη – δείκνυμι) azt a cselekedetet, magatartást, embert jelenti, ami (aki) Isten rendjéhez jól illeszkedik (vö. צַדִּיק), és ezáltal kedves lesz Isten előtt.

Világos tehát, hogy a világ – bár neki is van igazságfogalma és igazságigénye – eltérő mértékkel mér.

Jézus halála a világ szemében csúfos vereség, megsemmisülés. Isten rendjében és tervében viszont csodálatos győzelem. Az Isten rendjét megismertető és elismertető παράκλητος beláttatja a világgal az „igazságot”.

Az igazság a látszattal ellentétes: nem Krisztus, hanem a „világ fejedelme” ítéltetett el.

περὶ κρίσεως

E világ csak fejedelmének hatalmát látta. (E világ fejedelmének csak a hatalmát látja.) A világ is tudja, hogy van ítélet („a történelem ítélőszéke”, „a lelkiismeret – nem a συνείδησις értelmében – ítélőszéke” stb.), de megint csak „téved”. Az ítélet egyetlen fő tárgya e világ fejedelme. A megmásíthatatlan ítélet már ki van mondva (κέκριται – perf.). Ennek minden következménye elkerülhetetlen. Semmit sem változtat e tényen az, hogy az ítélet még nincs végrehajtva. Jézus Krisztus és a sátán igazi arca és lény a παράκλητος munkája által válik nyilvánvalóvá e világ előtt. Ezzel a nagy leleplezéssel valóban megtérésre „segíti” az embereket.

13–15. v

A παράκλητος -ról szóló tanításnak ezeket a verseit is a legtisztább krisztocentricitás jellemzi.

Pusztá Sándor

A Szentlélek himnusza

A Lelket várom, a Nagyszerűt,
Mi Szépségekben szíven üt.
A Lelket, ki az Atyától lett
S a vizek felett lebegett.
A Lelket, akiben élet forr,
És rózsáival teleszór...
A Lelket, mely gyújt, csodát mível,
És betölt kegyelmeivel.
Mi főntről, egekből árad át,
Az örök élet áramát.
Mi telít, ürít és újra tölt
És újjászületik a Föld!

A Lelket várom, az Ihletőt,
Ki megvigasztal szenvedőt,
Ki megihleti az alkotót,
Akartat velünk minden jót!
Ő áll mögötted, ha verset írsz,

Ha víg vagy és ha sírva sírsz.
És rádcsorog, mint hű, szende fény,
Mint piros szárnyú költemény.
A Lélekre várok, lesem én,
Mely örök ifjú, sose vén.
Ifjabb, akár e zengő tavasz
És szirmaival behavaz.

A Lelket várom, dús égi Szél,
Ott fű, hol akar és beszél.
Mond kimondhatatlan szavakat
És kormányoz világokat.
Mint Isten zord villáma repül,
Pápák szavára települ.
Zúgó Vihar, mi úgy rohan át,
Hogy elgörbülnek a koronák.
Mint irgalmas szellő lengedez,
Békéjével simít, legyez.
Meggérem, mondjon majd értem szót,

Védje az egyedülvalót.
Velem, veled, és vele legyen,
Hogy minden ember szent legyen!
Legyen, aki víg s ki bús, az is,
S legyenek mind a holtak is...

A Lelket várom, Vigasztalót,
Hogy szóljon és mondja azt a Szót,
Mi tisztán a Lélekből való,
S egyedül örökkévaló!
Amely minden szóba beleszól,
Melyre a cédrus meghajol,
Amely száll a Libanon felett,
És Kérdés is, meg Felelet!
Amely zengve zúg és zúgva zeng,
Magasságban s a mélyben lent!
Ki az Infernókban s Poklokban,
Az egyedüli Hatalom!
És ki egyedüli Úr csupán,
Pecsét, az Isten trónusán!